

DE OPKOMST VAN EEN IMMIGRATIELAND?

Na de Tweede Wereldoorlog was China decennialang een land waar buitenlanders niet of nauwelijks toegang toe kregen. De laatste jaren kiezen echter steeds meer mensen ervoor om zich in China te vestigen. Wat zijn hun voornaamste redenen hiervoor, en wat is de impact hiervan op de Chinese samenleving?

Al eeuwenlang is China vooral een land van emigratie. Een geschatte 35 miljoen etnische Chinezen wonen op dit moment buiten China, waarvan de meesten in Zuidoost-Azië. Tegelijkertijd is China echter ook een land van enorme interne migratiestromen. In de afgelopen decennia heeft er een werkelijk ongeëvenaarde migratie van het platteland naar de stad plaatsgevonden: meer dan 250 miljoen Chinezen werken momenteel op een andere locatie dan hun permanente verblijfplaats.

Recentelijk manifesteert China zich ook steeds nadrukkelijker als een immigratieland. Ook dit proces heeft zijn precedent. In de 19e eeuw bijvoorbeeld kwamen miljoenen Koreanen naar de provincie Mantsjoerije, en nog steeds zijn Koreanen een belangrijke minderheidsgroep in China. Ongeveer in dezelfde periode trokken tienduizenden Europeanen en Amerikanen, maar ook Japanners en mensen uit Brits-India naar Chinese havens waar volop handelsverdragen mee opgesteld werden. Zo behoorde Shanghai aan het begin van de 20e eeuw al tot de meest kosmopolitische steden ter wereld.

Remigratie na Mao

Na de 'statische' maoïstische decennia tussen 1949 en 1978, waarin immigratie niet of nauwelijks mogelijk was, kwamen buitenlanders weer terug naar China. Deze terugkomst was in het begin bescheiden, maar versnelde geleidelijk halverwege de jaren 1990. Volgens de volkstelling van 2010, die voor het eerst ook buitenlandse ingezetenen meetelde, had China in dat jaar een buitenlandse bevolking van een miljoen, waaronder immigranten uit Taiwan, Hong Kong en Macau. Verschillende lokale schattingen, die ook de vele niet-geregistreerde en dus formeel illegale buitenlanders bevatten, kwamen zelfs tot een dubbel zo hoog aantal. Hoewel dit nog steeds maar een fractie is van China's totale bevolking van 1,34 miljard, maakt alleen dit absolute getal China al tot een immigratieland..

Buitenlandse immigranten zijn zeer geconcentreerd in bepaalde locaties en de impact van hun aanwezigheid op de lokale bevolking wordt steeds groter. In de ogen van vele Chinezen zijn witte westerse professionals en zwarte Afrikaanse handelaren het gezicht van buitenlandse ingezetenen. In werkelijkheid zijn

zij een kleine minderheid vergeleken met de honderdduizenden 'onzichtbare' Taiwanese, Hong Kong Chinezen, Japanners, Zuidoost-Aziaten en natuurlijk de remigrerende Chinezen.

Handelaren van over de hele wereld worden momenteel aangetrokken door China's goedkope fabricaten en zakelijke opportuniteiten. Middenklasse Koreanen, Taiwanese en Zuidoost-Aziaten zijn op zoek naar lagere kosten qua levensonderhoud en betere banen. Europese, Noord-Amerikaanse en Australische universitair geschoolden reizen ook af naar China op zoek naar goedbetaalde banen, of met de intentie een bedrijf op te starten. Buitenlandse immigranten trekken voornamelijk naar de grote stedelijke gebieden aan de kust en naar grensregio's in het Zuiden en het Noordoosten. Kleinere aantallen immigranten bevinden zich daarnaast ook in de kleinere steden verspreid over heel China.

Immigranten komen om verscheidenen redenen naar China. Sommigen zijn op zoek naar politieke stabiliteit, een veilig heenkomen of de belofte van een beter leven (bijvoorbeeld door een huwelijk te sluiten met een Chinees). Anderen worden aangetrokken door een toenemende Chinese vraag naar arbeid en bepaalde specifieke vaardigheden. Banen en andere economische kansen lijken op korte termijn in het verschiet te liggen door de continue groei van China's op export en industrie gebaseerde economie, en op de middellange termijn door de transitie naar een stedelijke en op diensten gerichte economie. Op de lange termijn zal de impact van de snelle en extreme vergrijzing hevig zijn. China's bevolkingskrimp is namelijk al begonnen, en laat zich reeds voelen in de huidige beroepsbevolking. De vergrijzing zal zelfs heviger zijn dan in andere landen in Oost-Azië als gevolg van China's draconische gezinsplanningsbeleid sinds 1979. De afschaffing van de eenkindpolitiek in oktober 2015 kwam minstens een decennium te laat om China's toekomstige demografische crisis enigszins te verzachten.

In de grote steden bestaat er een enorme vraag naar vrouwen

Economische, sociale, en demografische ontwikkelingen brengen samen een oplappend tekort aan arbeid en mensen teweeg. Daarnaast heeft China, tevens voornamelijk als gevolg van het gevoerde eenkindbeleid, een alarmerend ongebalanceerde sekseratio, met als gevolg dat er veel meer mannen dan vrouwen zijn. Hierdoor wordt er vooral in de stedelijke gebieden een vraag naar vrouwen gecreëerd (voornamelijk echtgenotes, maar ook als concubines en prostituees) die nu al gedeeltelijk wordt opgevuld door voornamelijk interne migratie.

In China's internationale steden (Beijing, Shanghai, Guangzhou) zijn een 'Korea City' of 'Afrikaans Brooklyn' inmiddels algemene verschijningen geworden in het stedelijk landschap. In de Pearl River Delta vervangen grote aantallen buitenlandse werknemers uit Vietnam de rurale Chinese migranten die niet langer willen werken voor de lonen en onder de condities van deze fabrieken die geboden worden in deze 'werkplaats van de wereld'.

Buitenlandse ingezetenen genereren een specifieke vraag naar opleiding, huisvesting, en gezondheidszorg en zorgen voor nieuwe ontwikkelingen in vermaak, lifestyle trends, en populaire cultuur. Deze ontwikkelingen kunnen niet langer genegeerd worden in analyses van China's toenemende kosmopolitische stedelijke leefwerelden.

In de grensgebieden (zowel met Zuidoost-, Centraal als Noordoost-Azië), speelt grensoverschrijdend verkeer een belangrijke rol met betrekking tot de ontwikkeling van deze regio's. Voor mensen in deze grensstreken oefent China een toenemende

aantrekkingskracht uit. In tegenstelling tot in het recente verleden verdelen deze grenzen niet langer, maar creëren zij steeds meer een regio waar mensen en culturen elkaar ontmoeten en op elkaar inwerken.

China als immigratiemaatschappij?

In 2013 heeft een nieuwe 'Vertrek- en Binnenkomstwet' voor het eerst op omvattende wijze regels omtrent vertrek, binnenkomst, emigratie, immigratie, vestiging, uitzetting, naturalisatie, vluchtelingenstatus, en internationale handel geadresseerd. De onderwijssector is ook een onderdeel geworden van strengere immigratieverordening doordat Chinese universiteiten verplicht zijn geworden om selectiever te zijn in de aanname van buitenlandse studenten.

Vooralsnog doet China niets op het gebied van immigratiebeleid

Ondanks de strengheid van veel van de maatregelen in de nieuwe 'Vertrek- en Binnenkomstwet', benadrukt ander beleid juist het belang van verdere immigratie. Reeds sinds 2004 is de regelgeving gebaseerd op het Amerikaanse green card systeem om permanent verblijf van vreemdelingen mogelijk te maken. Ook deze regelgeving wordt echter zeer strikt toegepast, en permanent verblijf wordt voornamelijk vergeven aan remigrerende etnisch Chinezen als onderdeel van een ruimer beleidsinitiatief om de brain drain, die begon in 1978, niet alleen te stoppen maar ook te keren.

Dergelijke remigranten, veelal afgestudeerd aan buitenlandse universiteiten, zijn in China net als in andere landen steeds meer een beleidsprioriteit geworden. Over het rekruteren van in het buitenland opgeleide en wonende Chinezen wordt steeds meer in termen gepraat als brain gain, wat als een belofte voor de toekomst wordt gezien. Er wordt ook bewust ingezet op het aantrekken van niet-Chinese buitenlandse 'talenten' om in China langdurig te leven en te werken. Niettemin heeft de overgrote meerderheid van de mensen die naar China terugkeren een Chinese achtergrond.

Internationale immigranten in Chinese steden krijgen net als interne migranten te maken met een bijna compleet beleidsvacuüm

'Veel arbeidsmigranten komen nog steeds naar stedelijke regio's om in fabrieken of de bouw te gaan werken.' Foto: Matt Ming

met betrekking tot het uitoefenen van individuele en collectieve identiteiten, belangen en rechten. Nieuwe, door immigratie gedreven cultuurvormen leiden al tot debatten onder Chinese publieke intellectuelen over het heroverwegen van cultuur, erfgoed en etniciteit in de conceptualisering van de Chinese natie. Binnen de Chinese Communistische Partij is er in dit opzicht tot op heden echter nog veel tegenzin en terughoudendheid.

Het Chinese nationalisme is gebaseerd op een zeer sterk gevoel van nationale exclusiviteit geaard in het socialistische verleden, in de semi-koloniale 'nationale vernedering' vóór 1949, en in de nalatenschap van het oude Chinese Rijk. Zowel voor als na 1949 was de ontvangst en behandeling van niet-Chinezen niet gebaseerd op liberale ideeën van gelijkheid en gedeelde rechten. De nadruk ligt eerder op het wezenlijke verschil tussen insiders (Chinese onderdanen, etnisch Han-Chinees) en buitenstaanders (buitenlanders, niet-Han-minderheden). Het doel was niet om buitenlanders en andere niet-Chinezen te laten integreren, maar ze juist te isoleren van de Chinese samenleving.

Met uitzondering van politiek gevoelige kwesties zoals religie, is deze aanpak van buitensluiting grotendeels beleid van het verleden. Niettemin is er nog geen nieuw beleid dat de plaats heeft ingenomen van dit eerdere beleid. Hoewel er interessante lokale initiatieven zijn ontstaan in steden met een groot aantal buitenlanders (bijvoorbeeld Guangzhou, Shanghai en Yiwu, 's werelds grootste groothandelsmarkt in de provincie Zhejiang), is op nationaal niveau immigratie gedreven etnische en culturele diversiteit geen prioriteit. In plaats daarvan wordt diversiteit in de Chinese statistieken uitsluitend weergegeven als bestaande uit zijn 56 inheemse 'nationaliteiten': de Han-Chinese meerderheid en 55 niet-Chinese minderheden.

Net zoals West-Europese landen toen die voor het eerst in de jaren 1960 en 1970 geconfronteerd werden met grote aantallen immigranten, weigert China het feit te accepteren dat immigratie een land permanent verandert. West-Europese landen kozen uiteindelijk voor een combinatie van integratie, assimilatie en de legitieme uiting van culturele diversiteit. In deze Europese projecten was de natie de exclusieve focus van de eenheid die moest worden gerepareerd en versterkt om de uitdagingen van immigratie tegen te gaan. De vraag die moet worden gesteld is of China uiteindelijk een vergelijkbaar traject zal volgen. Vooralsnog doet China echter niets. Het omarmt het verblijf van buitenlanders als een manier om mee te doen met mondialisering, maar weigert om de ermee gepaard gaande uitdagingen aan te pakken zoals de grootschalige langdurige huisvesting van immigranten.

'Steeds meer mensen komen naar China voor toerisme, handel en zaken.'
Foto: Jonathan Kos-Read

De nieuwe internationale migratieranglijst

Nu China steeds meer een bestemming wordt voor immigranten zullen de keuzes en ontwikkelingen in China van de komende tien jaar waarschijnlijk een aanzienlijke impact hebben voor de hele wereld. China ontwikkelt zich tot het kosmopolitische zwaartepunt van heel Oost-, Zuidoost- en Centraal-Azië. Dit brengt een toenemend aantal immigranten naar het land en leidt tot de vorming van meer permanente immigrantengemeenschappen. Veel daarvan zijn residentieel geclusterd en beroepsgericht. In sommige van deze gemeenschappen bereikt een tweede generatie al bijna volwassenheid. Hun invloed op China's huidige culturele, regionale en sectorale diversiteit zal aanzienlijke gevolgen hebben voor het soort land dat China in tien of twintig jaar zal zijn.

In sommige opzichten gaat China steeds meer op andere ontwikkelde Aziatische landen (Japan, Zuid-Korea, Taiwan, Maleisië, Thailand, Singapore) lijken die een sterk beheerste immigratie van de hooggeschoolden aanmoedigen en ongeschoolde arbeidsmigratie alleen toelaten op basis van zeer beperkte, tijdelijke contracten. Deze landen staan negatief tegenover de formatie van etnische subgroepen en de bijbehorende etnische diversiteit, en zijn behoedzaam met het uitgeven van permanente verblijfsvergunningen en burgerrechten.

Immigranten hebben een grote invloed op China's culturele ontwikkeling

China is echter ook anders dan deze landen, omdat ze verwacht een leidende rol te gaan spelen in de wereld. Immigratie wordt door velen gezien als noodzakelijk onderdeel van de opkomst van China als voornaamste wereldstedelijk gebied in Oost-Azië. China blijft echter zeer selectief bij het aanvaarden van de verantwoordelijkheden die horen bij dergelijk leiderschap. Zeer relevant voor Europa is bijvoorbeeld het feit dat vluchtelingen nauwelijks worden erkend en geaccepteerd, tenzij ze een etnisch Chinese achtergrond hebben. Bovendien spelen traditionele en maoïstische achterdocht jegens buitenlanders en buitenlandse invloeden nog steeds een rol op de achtergrond, nu gecombineerd met meer hedendaagse zorgen over de nationale veiligheid en transnationale criminaliteit.

Internationaal gezien zal de manier waarop de Chinese overheid ervoor kiest om met buitenlandse immigratie om te gaan impact hebben op de richting en het tempo van de opkomende leidersrol van China in de globale orde. Op binnenlands niveau dient de grootschalige interregionale migratie als een lakmoesproef voor de bereidheid van de regering om nieuwe beleidsinitiatieven te ondernemen in reactie op de toenemende vloeibare en diverse sociale structuur van China.

Redactionele noot:

Dit artikel werd eerder gepubliceerd in het Frans, in het tijdschrift Le Grands Dossiers de Diplomatie (2016), no. 31.

Frank N. Pieke (f.n.pieke@hum.leidenuniv.nl) is professor Modern China Studies en directeur academische aangelegenheden aan Leiden University. Zijn onderzoek handelt enerzijds over de rol en betekenis van de Chinese Communistische Partij in de context van de mondialisering van China, en anderzijds over internationale en Chinese interne migratie en culturele diversiteit.